

Е. МАХАНОК.

Paris 1929.

ВЛАСНИК.

ЕВГЕН МАЛАНЮК

ЗЕМЛЯ Й ЗАЛІЗО

Третя книга віршів

ПАРИЖ МСМХХХ

В-во «ТРИЗУБ»

Обгортка роботи арт.-маляра В. Дядинюка

Друковано 1000 примірників

Copyright 1930 by E. Malaniuk

ЗЕМЛЯ Й ЗАЛІЗО.

У тих піснях, як в чорних водах Стиксу,
Відбилося криваве лихоліття.

Л. У к р а ї н к а.

(Закреслено в автографі «Суворий Дант...» з р. 1898).

НАПИС НА КНИЗІ ВІРШІВ

Напружений, незломно-гордий,
Залізних імператор строф, —
Веду ці вірші, як когорти,
В обличчя творчих катастроф.
Позаду — збурений Батурин
В похмурих загравах облуд, —
Вони ж металом —morituri —
Сурмлять майбутньому салют.
Важкі та мускулясті стопи
Пруживий одбивають ямб, —
Це дійсности, а не утопій
Згучить громовий дитирамб.
Ось —блиском — булаву гранчасту
Скеровую лише вперед:
Це ще не лет, але вже наступ,
Та він завису роздере.
Шматками розпадеться морок
І ти, — нащадче мій, збагнеш,
Як крізь тисячолітній порох
Розгорнеться простір без меж.
Збагнеш оце, чим серце билось,
Яких цей зір нагледів мет,
Чому стилетом був мій стилос
І стилосом бував стилет.

4. 1. 25.

2
49

5

13

ЗЕМЛЯ Й ЗАЛІЗО.

ПОЛИН.

•

•

1.

В твою далеку синь я обрїй відчинив,
Знемігся і припав — ковтати подих любий, —
І сонцеоний день крізь дим далечини
Блакитним леготом і пестить, і голубить.

І в очі широчінь повіяла страшна,
І простір — свист степів — пронизує вітрами.
Це ж тисяча-яка засиніла весна?
У котре ж це гряде Ярило із дарами?

А ти— все та ж. Все — та ж. Розстаньдорога орд, —
Мандрівним племенам широкий шлях од віку...
Коли ж струснеш цей пил? Повстанеш вся — акорд!
І лоно віддасиш своєму Чоловіку!

2.

За добою — доба. За ерою — ера.
Креміль. Бронза. Залізо. Радіо — сталь.
Тільки ти — похотлива скитська гетеро — |
Простягаєш сарматських вишень уста.

Тільки ти, перекохана мандрівниками, —
Всім даруєш ростерзане тіло для втіх,
І кусають, і душать брудними руками,
І з плачем твоїм злиті харчання і сміх.

На узбоччу дороги — з Європи в Азію,
Головою на Захід і лоном на Схід —
Роспростерла солодкі смагляві м'язи
На поталу, на ганьбу земних огид.

Під тобою килимом — парча пшениці,
Над тобою едвабного неба — синь, —
Ти ж подряпана вся, божевільна блуднице, |
В дикій слині коханців, — розпуство краси!

3.

Не стомилась лежати шляхом,
Кочовничий крок, видно, легкий.
Так тепер — зі Сходу на Захід,
Як тоді — із Варяг у Греки.

Не стомилась — лежиш простерта,
Тяжко гупають в древні груди, —
Лиш — луна. Ні життя, ні смерти.
Довгий сон вікової отрути.

Довгий сон під склепінням неба
В тишині твоїй занімідій,
Правкраїнське радіо степу —
Не дає ні вітру, ні хвилі.

І живем за межою прокляття,
І чекаєм даремно і вперто, —
І ввижається: гарби, багаття, —
Дальні заграви, далеч простерта, —

Крик гортанний потвор кососкулих.
Тупіт тисяч, дзичання, дудніння,
Свист степів, опівнічні гули,
Ніч — і ти, закрівавлено-синя.

4.

Тут ті-ж певільники злиденні,
Тут та-ж сліпа і рабська кров,
А там імя посмертне «Лєнін»
Вже обертається в «Петро».

І знову, знову Вершник Мідний
Над бруками з твоїх кісток,
Пускаючись в ґалоп побідний,
Запосить мідне копито —

Це ж він, незнищений, як завше,
В вітрах історії — стріла, —
Москву залаюм загнуздавши,
Ще раз Полтавою пала'.

Се мрець воскрес і бенькетує,
Налявся кровю і гуля', —
Копитом топче і катує,
І стугонить моя земля,

І тяжко стогне раб відвічний.
Даремно клетотить весна
І віє вітер історичний:
Він знов не чує і не зна'.

1-3. 6. 25.

5.

На літопису незатертім
Креслю циклоїду доби, —
Ще тут в моїм земнім посмерті
Вібрують луни боротьби.

Смертельні спорохніли узи.
Хай неживий в земнім житті, —
Ще й досі чую грози музик
В моїй могильній самоті.

Ще не осів забутній порох,
Ще тиша — тепла від подій
І на непімщених просторах
Гуляє вітер-буровій.

І знаю: буде. Знаю: вдарить.
І знов, і знов хитнеться світ,
І прокрівавить гимном кари
Непереможний заповіт.

ЗЕМЛЯ Й ЗАЛІЗО.

СТЕПОВА ЕЛЛАДА.

СЬОГОДНЯ

I.

Біла лагода яблунь в цвіту.
Пю життя моє спрагненно — радо,
Прийдеш, прийдеш? — і легіт: прийду —
Медоносним зітханням — ой, Ладо!

День дзвенить — золота голубінь,
День співає — блакитна безодня...
Тільки — яблуні та голуби,
Тільки барви буяють сьогодні!

II.

Це нічого, що небо чуже, і чужа
Далечінь віє в очі. — Дивись!
Вже перейдена нами остання межа,
Перед нами засяяла вись.

Тільки синь, тільки глиб, тільки спокій... Ясна
Тільки вічність... Навіщо ж слова?
В лазуреві безмежжа нас кличе весна,
Пружно-яро життя ожива'.

І земля — нареченна в молодшій цвіту
Яблуново-рожевих садів —
Мліє солодко в соняшно-ясній меду,
В першій, росній красі пелюстків.

III.

А дні пливають — мелодія в блакить,
А дні дзвенять, як золото в лазурі,
І вічністю треває кожна мить,
І в спокої втопились давні бурі,

І океаном заясніла вись.
І тиша, тиша. Тільки в вишнях білих
Бреніння бжіл замріяно злились
В один хорал блаженний і безсилий.

Травень 1925.

I.

Знаю — медом сонця, ой Ладо,
В твоїм древнім тілі—весна.
О, моя степова Елладо,
Ти й тепер антично-ясна.

А між нами простір — гураганом.
Хоч вдихнуть, хоч узріть тебе де-б...
Половецьким, хижацьким ханом
Полонив тебе синій степ.

Десь там квітнеш вишневим цвітом,
Десь зітхаєш в веснянім чаду,
А мені ти — блакитним мітом
В золотім полудневім меду, —

А мені ти — фата-морґана
На пісках емігрантських Сахар —
Ти, красо землі несказанна,
Нам немудрим—даремний дар!

4.6.25.

II.

Навіки розірвали руки.
Пустеля віддалі лягла
Вітрами вічної розлуки,
Степами мороку і зла.

Ось виють зіми, квітнуть весни
І наливаються літа,
Та на пекучий зойк «воскресни!»
Що року дальшає мета.

І жадних знаків, жадних знамен,
Сліпа і безпломенна твердь...
І перёд нами, і за нами
Простерлись мовчання і смерть.

III.

Хоч би на мить свята вірада —
Всією вічністю дихнуть
І радістю просякне зрада,
І сонцем розропиться муть. —

Хоч би вже буря, вир, або-що, —
Цієї тиші не знести!
А потім знов хай трудна проща,
Хай знов голґоти і хрести.

ЗАКІНЧУЮЧИ.

Що рік, що день — стаю простіше.
Вже тверезіс гострий зір.
Хай лиш тверда рука запише,
Що бачив в бурі і грозі.

Хай лиш луною бідних літер
Нащадкам пізнім передам,
Що просурмив останній вітер
Майбутнім, незнайомим дням.

Тож поможи лише накреслить
Страшне обличча цих років,
Доби цієї сон воскреслий,
Пророчі вироки віків, —

А потім так: хай буде тихо
Й на мармор мертвого чола
Щоб ніжно, як остання втіха,
Долоня вічності лягла.

20-22.6.25.

ВАРЯЖСЬКА БАЛЛАДА

Необорима соняшна заглада —
Віки, віки — одна блакитна мить!
Куди ж поділа, степова Елладо,
Варяжську сталь і візантійську мідь?

Від синіх меж до сіверських україн
Широчина нестримано росте,
Мов на бандурі велетенській грає
Слівучим вітром припонтійський степ.

Гарячий день розлив пекуче злото
І сам втопивсь у соняшнім меду,
Й крізь спокій цей єдина лється нота —
Блаженних бжіл в вишневому саду.

Лиш чорними очима хитрих вікон
Всміхнуться молодицями хати, —
І знову степ пестить мої повіки,
І знову скитські баби і хрести.

Лиш, як крізь сон, майнуть крилаті вії
І ніч очей з під п'явок гострих брів, —
І знову — степ. Лиш де-не-де замріє
Архипелаг посулих хуторів.

Дзвенить вода. Це він, це він синіє
Баллада хвиль — Дніпро. І на горі
Спить Київ — Степова Александрія
Під золотом царгородських мозаїк.

Там обертав в державну бронзу владно
Це мудре золото — кремезний варяг,
І звідтіля ж воно текло безвладно
Під ноги орд — на кочовничий шлях.

Греміли десь козацькі літаври,
Віки несли не раз залізний дар, —
Він в холодку-ж спочив у темній Лаврі
Від мудрости знесилений Владар.

(А ти не довго гаялась в тривозі:
Сарматських уст — отруйний, п'яний мед
Ти віддала татарину в знемозі
І чув твій сміх батисевий намет).

І далі, там, де беріг Кіммерії
Підніс коринтські обриси колон,
Де Херсонес замріяно біліє
І снить солодкий, вічний, синій сон,

Де камянисті межі скитських прерій
Врізаються в козацький буйний Понт
Причалом генуенських кондотерів,
Кінцем твоїх бурхливих перепон...

Оттак лежиш — замріяно-безсила,
А сходить ніч і відьмою вночі
Ти розгортаєш кажанові крила...
І поки по гаях кричать сичі,

По болотах скрегочуть млосні жаби,
Шепоче тьма і стогне в снах Дніпро, —
Летиш страшна й розхрістана на шабаш —
Своїх дітей байстручу пити кров — — —

...А з Чигрина й з Батурина, в тумані.
(Козацьке сонце тільки виплива')
Два гетьмани виходять мертві й п'яні
І кожен довго плаче і співа'.

Один зітха' — єдиним зойком: «Тиміш» —
І проклина' Виговського всю ніч, —
А другий, — той що огрядніш і стриманіш, —
На північ кида' блискавками віч.

І чуть: «чекай, бож — жодного респонсу,
Ти, Орлику, — гаряча голова!»...

.....
...Коли ж, коли ж знайдеш державну бронзу
Проклятий край, Елладо Степова?!..

26-28. 6. 25.

ГОРОБИННА НІЧ.

1.

Тьмяні очі пекучі, як тьма,
Душний морок п'яного волосся,
Ніч глуха і сліпа, і німа —
Все, чим мріяв, так страшно збулося.

Ми програли життя сатані.
Чорний гріх нас заплутав навіки.
Догорай же в пекельнім огні,
Не спускай соромливі повіки!

Ні! Казись, клекочи до кінця,
Дотанцювай до брами ночі, —
Щоб вся мука, вся ніжність оця
Простелилась під ноги жіночі.

2.

Що мені твої пестоші вбогі?
Жорстока ніжність долоні?
Тут жагуча музика епохи,
Тут сонати останніх агоній.

Ось листва закипає криваво,
Панахиду вітєр заводить,
Мертве світло вчорашньої слави
Залива' суходоли і води.

І під хмари ширяє, під хмари
Напророкований Зір, —
Непереможні чари
Випромінює зір.

1.10.25.

3.

І висота і самота — на марне!
Щоденний низ — суворих днів поділля,
Де доля бродить відьмою безкарно,
Де осінь, степ, де осет і бадилля.

Сліпий туман, рівнин холодна тиша.
Голодний обрій — сціпив димне коло.
Стара земля — завмерла і не дише.
Лиш де-не-де — торішній мертвий колос.

Лиш де-не-де — проблима' вогник-хатка,
Лиш де-не-де голодний пес забреше, —
І чорний пар — сумна самотня латка,
І буряни замерзлий вітер чеше.

Ні — так не жити, — не зітхнути. — Досить!
Прощай! Прощай! імя твоє не стерти. —
Тож хай мене, немов билину, скосять —
Зазубрена коса старої смерти.

4.

Голодний день. Височина
Стіною сизою тумана, —
Даремно пізній оченаш
Душа шепоче окаянна.

Вже не допоможуть молитви:
Дощ-псалтирем, туманом-ладан
Та дикий, димний простір твій,
Еллади чорної загладо.

Де висота і самота?
Де гострий зір, де обрис гордий?
Ось листопадами — літа,
Ось знову обріями — орди.

Де висота і самота?
В твердій руці нехибний стилос?
Вже за туманами мета,
Яка пекла, яку хотілось...

Голодний день[!]. Холодна даль. —
Розірвано навіки руки.
І витиска бездушна сталь
Червоні крапельни муки.

1.10.25.

На що ж білі? Білих не треба, —
 Хай — троянди червоні й чорні,
 Щоб пекельний подих Ереба
 Замінив простори нагорні.

І як ніч пекуча нещадно
 Нас затисне в неситих обіймах, —
 Упиваймося димно і чадно,
 Пиймо муку кривавую, пиймо.

* * *

Білих квітів не треба. Покинь.
 Хай під ноги розсипиться китиця.
 Ці слова і гіркі, і терпкі,
 Вбогі, бідні і жалісні квіти ці, —
 Мов жалоба — їх біла весна...
 Ні. Мені безсоромно-криваві щоб, —
 Пяну розкіш осіннього сна,
 Духів зла засліплючі зявища.

* * *

Ось вони — п'яні квіти розпусти, —
 Ось вони, — щоб не дихать, не знать,
 Князю мій, князю мій златоустий,
 За всі весни — осіння весна.

За всі весни — остання весна ця,
 За отруї, що ними труїв, —
 В п'яних квітах ридать і сміяться
 Під цілунків твоїх солові.

6.

Чорне. Чорне. Ні вогника в морок.
Чорне. Чорне. Ні іскр. Ні зірок.
Лиш пекучої пристрасти змора, —
До безодні останній крок.

Так пали-ж, не гаси мою спрагу, —
Не пускай з кайданів твоїх рук,
Погуби мене пеклами пагуб!
Заголуб мене полум'ям мук!

Щоб останні щілини, останні
Частки серця — з шматками святинь —
Залили хвилі морока п'яні,
Проковтнула собою ти.

10.9.25.

7.

Нема нічого на землі —
Й нічого більше вже не треба:
Ми—нанизу в сліпій імлі,
Вгорі — далекі зорі неба.

І недосяжність — вже навик,
І вічна спрага — вічним болем, —
І тільки мій голодний крик —
Самотнім перекотиполем.

Шляхи в глухонімих туман
Нам доля-відьма не простеле.
З по-за земних, людських оман —
Яка ж печаль! Яка пустеля!

Який убогий, бідний день —
Звемо життям і жить в нім хочем, —
І забуваєм, що веде —
Він, як і все, до брами ночі.

Є тільки смерть, є тільки тьма
Та пристрастна музика муки.
Прийди ж ти, мудра і німа,
Склади на грудях мертві руки.

4.9.25.

8.

Горобинна ніч тоді була —
Перед нашим шлюбом, —
Горобинна ніч.
Це ж вона пророчим знаком зла
Віддала нас згубам
Блискавками віч.

А тепер шумить похмурий дощ.
Крізь негоду — осінь —
За сліпим вікном.
А тепер — на шабаш — свист ... Отож
Не збагну і досі
Дійсність — сном.

Знаю — відьма з Лисої Гори —
На німецький Брокен
В чорну ніч, —
І ні ладан, і ні тропарі, —
Коли ненароком —
Леза віч.

Бачу все: намастиш тіло — лиск,
Знов зелені очі,
Знов — мітла.
Тільки іскор електричний тріск, —
В димарі регоче
Ночі мла.

1925. Серпень — Жовтень.

9.

Все спалено вже. Все. Руїни мук і болю
Та чорні згарища людських земних скорбот.
В пекучім полоні тебе в цю мить неволю, —
Кривавлю стомлено твій спопелілий рот.

А за стіною день і по веселім полю
Блакитним вітром даль — під гомоном висот.
Такий нестриманий, такий прозорий льот
На необмеженім, нестриманім роздоллі.

Та не для мене день. Все ніч, і ніч, і ніч,
В густій липучій тьмі — лункі безодні віч,
Рамена, зведені в нестямних корчах муки,
Вязничним колом (ні, не розкувати!) — руки,
І лоно жадібне — нещадний свідок стріч —
Ці стіни тіл...

Для душ — жах вічної розлуки.

27.8.25.

10.

Обпалені уста й цупкі гадюки рук, —
І чорна пристрасть знов лекучим чорним вітром,
А десь гудуть скрипки — під пестощами мук
І вторять цілу ніч — глухим похмури́м цітрам.

Солодка тьма лягла густим п'яним повітрям,
Ніч катувань і зла заводить темну гру, —
Зловісно-низько так північний кряче крук:
Назустріч привидам неборимо-хитрим.

Ні іскри — ні вогню. Смертельна німота.
Лиш темна метушня глухих, сліпих агоній.
Кусай, кусай мене, — бо ж знаю ти — не Та...
І в вітрі пристрасти татарський свист погоні:
Ось — ось — в проклятій тьмі хроплять скажені коні
І тяжко гупають нещадні копита.

27.8.25.

11.

Перегреміло. Одгуло.
Всю ніч стріляло блискавками.
І вже не знаю: чи було,
Чи ніч мене дурила снами.

Перегреміло. Одійшло.
І знову сонце, знову ранок,
І де грозою пропекло, —
Лишилась тільки чорна рана.

Затягнеться і заживе,
Живе життя ізнов покличе, —
Побідний день вгорі пливе,
Туман тіка' услід за ніччю.

І тільки сльози — зливи зла.
... І тільки квітничок зіпсован...
Перегреміла, одгула
Ніч горобинна, ніч грозова.

5.10.25.

Ш Е В Ч Е Н К О .

Не поет — бо це ж до болю мало,
Не трибун — бо це лиш рупор мас,
І вже менш за все — «Кобзар Тарас»
Він, ким зайнялось і запалало.

Скорше — бунт буйних майбутніх рас,
Полумя, на котрім тьма ростала,
Вибух крови, що зарокотала
Карою за довгу ніч образ.

Лютий зір прозрілого раба,
Гонта, що синів священним ріже, —
У досвітніх загравах — степа
З дужим хрустом випростали крижі.

А ось поруч — усміх, ласка, мати
І садок вишневий коло хати.

КУЛІШ

Гарячий день втопивсь в нічній прозорій млі.
Ти довго Шекспіра перекладав сьогодні —
І знав, що все це — в тьму, в майбутнє цій землі.
В неславу й забуття... А ніч — лунка безодня —
Дзвеніла зорями... І сторінки по одній
Ще мерехтять в очах. — І на нічнім теплі
Ти полетів у даль, туди, де вже світлів
Похмурий небосхил зорек. передодня.

А хутір в сяєві — казкові лаштунки,
Мов дивний Чигирин, де сплять гетьманські салі,
Де ти виадуєш, бадьорий і стрункий,
Залізний стиль нових універсалів...

Прокинувся. І перо виводить ядом спраги:
«Народе без пуття, без чести, без поваги».

25.9.25.

НЕВИЧЕРПАЛЬНІСТЬ

Тяжким хрестом лежать шляхи,
Ясні в ночах, вони сліпі вдень:
Рамено — з Заходу на Схід,
Рамено — з півночі на південь.

І так розіпята — віки, —
Вогонь буття не загасила
Невичерпаний дух який!
Яка непереможна сила!

Гноблять, калічать, труять ^трід,
Ворожать, напускають чари,
Здається, знищено вже й слід,
Лиш потурнаки й яничари.

І ось — Стефаник і Куліш,
Ось — Коцюбинський, Леся — квіти
Степів страждальної землі,
Народу самосійні діти!

А то підземно загуде
Вулканом націй ціла раса
І даром божеським гряде
Нам прометеїв дух Тараса.

13 Листопаду 1920 Р.

Степ тремтів від залізного зойку війни,
Степ стогнав — гомін лунко котився гонами, —
Воскресали так страшно пророчі сні
І на Захід ридали вагони.

Чорний Полк — наметом — в останній наступ.
Скавучать навпростець останні набої,
А десь вже глухо стукає заступ,
Десь за межами бою.

Вітер поривом — шмат кулеметної стрічки
Чи луну запоріжської «Слави» —
Й знову — плюскіт глухий історичної річки, —
День щемить — морозно-більвий.

За околицю вийдеш і видно: бронпотяг
Біля Підволочиська димом дмуха',
Набуха', вибуха' і простору протяг
Лиш далеку луну доносить до вуха.

Клекотить ще, але — догорає, тліє,
Фістулою — останній акорд скорострілу...
Щось тяжке і одвічне на обрію мріє,
Розпростовує чорні крила.

Виростає нестримно, біжить, як калюжа.
Що ж воно? Чи скажених отар череда?
Чи повітря морове? Ні — нищить, брудить і спаплюжує
Землю мою чергова орда.

Степ підвівся і втілювався в древній хаос
І посунув на нас в гостроверхих татарських шапках, —
Ось все ближче, все ближче — вже вершники в балці — ось! —
Вже летять перетяти нам шлях.

...Дону синього не пощастило зачерти.
Руська земле! За шоломянем еси.
І на Захід, на Захід ридають вагони з хаосу і смерти
З апокаліпси піль Твоїх, з пекла Твоєї краси.

«Етот город построєн руками рабов
В стране полярних утопій.
Но Медново всадніка вніз кувирком
Совлечом по іранітним ступеням
І поставім другово — с випуклим лбом
Шахматіста народних смятєній.

Є. Полонская.

Не збрехала: руками рабів.
О! відчув до останнього нерва.
Та тепер під осіннього вітру спіз
Петербург ваш — смердюче стерво.
Та тепер вам — блискучий Петрів парадіз
Проваливсь, як болячка гніюча:
Це козацької крові, козацьких сліз —
Помста прийшла неминуча.
Кого хочете — ставте! Ні мідний ваш цар,
Ні гнила пранцювата потвора —
Не допоможуть. Вже зник наворожений чар:
Всі застави хитає ворог.
А рабів вже немає. Усіх пропекло
Револуції вітром гарячим
І на муки, на визиск, на гніт і на зло
Ми вже більш не зітхаєм, не плачем.

Так. Вершника Мідного долу — беркиць!
Запалає правдива робота,
А над мідним тілом, кинутим ниць,
Встане бронзовий Полуботок.

16.10.25.

П О Л І Т Т Я

I.

Пізня осінь — проказою -- знов
На неплодних поділлях землі.
Самота. Мовчанн̄я. Крізь вікно
Плаче вулиця в сивій імлі.

Самота. Мовчанн̄я. Тай куди ж?
Там пустеля просторів сумних.
Тільки жду — хтось подасть мені ніж —
І впаду до укоханих ніг.

II.

Весна. Жита. Довершеність поліття.
За плодоносним Серпнем — сірий сум.
Відвирував, віддвиготів самум
І продзичав у безвісті століття.

А ми лишились, пасерби землі,
На чорному, на матірному тілі —
Такі смутні — в срамотньому безсиллі,
Такі дрібні — в своїх добрі і злі.

Затихло все під димним чадом зрад.
Ще раз гіркої мудрости зачерти,
Що крізь життя — тонка посмішка смерти, —
За лаштунками літа — Листопад.

III.

Одсяяло, одсиніло полуднє, —
Кривавий захід поглинає тьма
І на пустелі дальні і безлюдні
Лягає мертвим саваном зіма.

Де ж свято барв? Де Жовтня хміль? — Нема.
Ось дні грядуть буденні, темні, трудні.
Де вітер рвав, де клекотіли рудні, —
Там Грудня — лід, там тишина німа.

Кошавий голод. Згарища руїн.
В тобі одній — хвороби всіх країн
І на тобі — прокляття всіх прокльонів.
Так будь же проклята ще раз, полужива,
Елладо Скитська, Елладо Степова,
Сарматських Афродит, кирпатих Аполлонів!

IV.

Вавілон був і Ассірія,
І пройшли як сон, як дим.
І тепер під руїнами мріють
Тисячолітні сліди.

Гуркотіли, котились епохи
Катаклізмів і катастроф
І лиш знаєм, як звалися боги
По клинопису стертих строф.

І на бронзі і на корунді
Видко гострі кігті часу.
Так. Sic transit gloria mundi
І на мудрість і на красу.

Цикль замкнеться і — в темну невідь
Покотиться і — пропав,
Бо довліє кожному дневі
Лиш його, лиш його злоба.

V.

І все ж живи з оцим знаттям, —
Хай і гіркий і п'яний келих, —
Але крізь біль, крізь шал нестям,
Крізь галас радощів веселих,

Крізь тіла зойк, крізь сльози й піт, —
Залізом м'язів, кровю муки
Люби, люби свої степи,
Землі свої чорні туки!

Щоб лезо пристрасти тягло
До лона їй, на перса чорні,
Жагою плодності пекло
В її раменах необорних.

О, будь як муж! О, будь як плуг!
Врізайсь в її ріллі жіночі.
Пести! Воловий піт потуг
Хай рясно заливає очі.

Тоді збагнеш, коли весна
Тобі буятиме побідно,
Яка покірлива вона,
Яка привабливо вагітна!

VI.

Крізь остатній пройшовши іспит,
Вогняну прийнявши купіль,
Не сиди на вечерній присьбі,
Під бандуру плекаючи біль.

Ні, забудь що з імям «поляне» —
Ти був хитрий, лагідний раб, —
Полюби божевільне і п'яне,
Коли загремить пора.

О, тоді вже не треба плугу, —
Чересло оберни на ніж,
Перекуй на шолом і кольчугу
Посріблений від праці леміш.

Що ж! Хай з кровю мішається порох
Відвічних шляхів землі, —
Але пам'ятатиме ворог
Як топтати твої ковилі,

Але памятагеме, хижий,
Що то є — парча пшениць:
Понесе переломані крижі
Під побідний грім гаківниць.

І закаже не дітям, — онукам! —
Перекрочувати межу.
То ж здолай до останньої муки
Свою долю віддати ножу,

Боронить пазурями, зубами
Землі покраяну плоть.
Не встигали б ворони степами
Ворожі кістки полоть.

Не вспівали б вітри співучі
Розносять полонених плачі.
Памятай — треба різати і мучить,
Бо то з плугу зродились мечі!

VII.

Не хліб і мед словянства: Криця! Кріс!
Не лагода Еллади й миломовність:
Міцним металом наллята безмовність,
Короткий меч і смертоносний спис.

Щоб не пісні — струмок музичних сліз,
Не шал хвилевий — чину недокровність, —
Напруженість, суцільність, важкість, повність
Та бронза й сталь — на тиск і переріз.

Бо вороги не згинуть, як роса,
Раби не можуть взріти сонця волі, —
Хай зникне ж скитсько-еллінська краса
На припонтійським тучнім суходолі,
Щоб власний Рим кордоном вперізав
І поруч Лаври — станув Капітолій.

15.2.25.

ЗЕМЛЯ Й ЗАЛІЗО.

ВАРЯГИ.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

1.

О, прокляття твоє,
богорівне прокляття
простору...

Юрій Липа.

Проклін, проклін степів чорнявим долам.
Ланів полон трима' в одвічній зморі.
Вже не дихне нам в душу синє море, —
Бог покарав і прокляв суходолом.

Лиш кочовничі орди — сараною,
Мандровані народи — чорним мором,
Гармата — плугом, шабля — бороною.
Історія — вітрами над простором.

Пекуча спека Серпнів у чорнозем,
В смаглявотучне сало суходолу,
В беззахісно-зомлілу плоть подолу,
Віддану на поталу темним грозам.

І люд, пригнічен низиною ниць,
Вюлисаний в сумірний шум пшениць,
Позбавлен моря, грузне в землю Вієм...
... А степ палає вічним суховієм...

І не вирватися, не згоріти, —
 Древній обрій ревне стиска'.
 Синьоокий, стрибожий вітер, —
 Мов комонна стать козака.

Свисне шабля хижо і гостро, —
 Бо ж відвіку одна мета:
 Подолатк прострацію простору,
 Перелляти століття в літа.

Кінь, мов лук. Тільки вдарять копита, —
 І стрілою дзичатиме чвал.
 ...Не розвідано й не розпитано
 Про шляхи степових навал...

Ти, у кого і нерви — бандура.
 В чиім серці ридає раб, —
 Стань шулікою, вовком, буйтуром,
 Тільки просто, просто — на Муром —
 Заграбоване граб!

Ти, що змиршавів у корості,
 Вигноїв власне імя, —
 Всю палючу отруту злости
 На сусальне злото Кременя.

За набої в стінах Софії,
 За криваву скруту Крут, —
 Хай московське серце Росії
 Половецькі пси роздеруть.

3.

На березі синього моря —
Там живуть тверді й прості люде,
Відважні рибалки щастя,
Стерпичі власної долі.

Руки їх від вітру бронзові,
Руки в них, як судьба, суворі,
Зір прозорий, як синій простір,
І — як обрію смуга — гострий.

На березі синього моря
Зростають крицеві раси,
Мовчазні, як надморські скелі,
І міцні, як приморський воздух.

На березі синього моря
Рокоче широкий вітер,
Напинає пристрастні перса
Вітрил, що рушать в майбутнє.

Гей, тай міцно ж засмалені шхуни,
Тай бадьоро ж риплять їх щогла.
Тай солона ж, як море, кров їх —
Варягів синього моря!

Ось троє їх: суворий Рюрик,
 Ясний, веселий Синевус
 І третій — Трувор, лірик бурі,
 Той, що окрилив співом Русь.

Один — отаман, будівничий,
 Другий — морозна радість дня,
 А у останнього — обличча
 Палас яростю вогня.

А люд — ні Елліни, ні Скити —
 З цих візантійських україн...
 Як їх натхнути, розбудити,
 Щоб став їм Даждьбогом — Одін?

Як обернуть рабів в буйтури?
 Залізо із землі зачать?
 — І викував похмурний Рюрик
 Рабам хрещатого меча.

Як розгорнуть їм даль хвилеву
 За ці степи, за племена?
 — І Сивоусому Синевус
 У дар засмолює човна.

Як оживить їх мертві душі,
 Як запалить ледачу кров?
 — І Трувор полумя ворухить,
 І ставить вічну хоругов.

5.

Став на землю варяг. І загорілась відвага —
Бористенського плеса обабіч — на дикий степ,
І у скитських Атенах Русі великий каган
Степовою потугою широко й сяйвно росте.

На чотирі вітри, від північних лісів до моря,
Від карпатських смерек до блакитного Дону — окрес.
Та на груди цієї землі покладає історія
Із шляхів, племенами протоптаних, вічний хрест:

То човнами і волоком — путь із Варяг у Греки
Та навпоперек давній, татарський той — Чорний Шлях...
...І зі Сходу на Захід далеко летіли лелеки,
І німіла дощами напита осіння земля...

Тільки ржою взялась і зламалась варяжська криця,
Танув конунгів скандинавських крижаний дух, —
Подих моря живий — суходоловій тищі кориться,
Мязи вікінга слабнуть у соняшно-хмільнім меду.

Коли ж чорною хмарою сунула чорна Азія,
Табунами і гарбами рушила татарва, —
Не єдиний варяжський стяг, а численні стязі
Димний вітер жорстокого бою хитав і рвар.

1926.

* * *

Співають, як архангелові сурми,
Сих готик мармурові молитви
По-над морями, землями і бурями
Від Мексика — крізь Рим — аж до Литви.

І тільки, земле хліборобських Скитів,
Тобі одній поставлено зарок:
Щоб не спинив карати і корити
Безверхий твій, двохмірний твій барок.

* * *

Насичаю себе залізом
В ці жорстокі, в ці трудні дні.

.....
Крізь туман степові вогні
Розбігаються темним низом.
І кричить і кричить далечінь,
В димний простір нестримано кличе, —
Так прадавнє вдивляється в вічі,
Так в ночі завивають сичі.

Все воскресло. На Чорнім Шляху
Гонять знову ясир білотілий.

.....
Не здолали, не вміли, не хтіли
І віддалися тьмі та гріху.

ПРОЗРІННЯ.

1.

Всі вироки, здасться, проказав
Рвучким і ярим віршом... А Росія
Ще догнива', як здохлий бронтозавр,
І труп — горою —мертво бовваніс.

О, люте стерво! Твій посмертний дух
Ще мстить — смердящий, безнадійний Лазар, —
Але намарніс: навіть гній потух
І тільки низом стелеться зараза.

Даремно радиться синадріон
Крикливиць та шаманів евразійських, —
Бо ні хвороби віку, ні Сіон
Не воскресать. Бо сонденосним військом

Епоха йде молитви і вогня,
Земля напнуласть ґотикою росту
Й, — де нині — бруд, де—парші і короста, —
Дзвенітиме прозора радість дня.

Крізь гноїща, крізь цвинтарі руїн
Буятиме нестримний рух природи
І, замість цих калічних україн,
Рослинами зростатимуть народи.

Ще прогремить останній судний грім
Над просторами неладу і зради
І виросте залізним дубом Рим
З міцного лона Скитської Еллади.

2.

Минулому — лиш ладан епітафій.
Ні жалість сліз, ні черні чорний крик:
Одним нестримним, ярим автодафе
Розгортується наш нестримний вік.

Потоп і трус, і невгамовний вітер, —
Всю вичерпано хрестну кров Христа
І — ген гряде Великий Інквізітор,
І на чолі його палає мста.

Так: правда — мста. Бо за легенди й морок
Вже не сховат' кривавий гріх брехні:
Вогненна кара покара' простори,
Стара земля відродиться в огні.

3.

Ще початок. І серце вірить хоче,
Що ліпота рослин — не тільки лаштунки,
Що в кожному стовбурі космічна кров рокоче —
Ген д'горі пруг, готичний і стрункий.

Нескінчена і нескінченна проща
Повз вулиці й поля, повз люди і роки,
А там свистить простір, буяє нехвороща
І казяться і мстять накликані віки.

Дуднить земля. Нещадно бють копита,
І кінь Мазепи змучено хропить.
Ти, року Божого цього Господне літо,
На спраглий степ хрестильну кров скропи!

1927.

ВІД АВТОРА.

Для полегчення праці частині рецензентів, що шукатиме аналогій, підкреслюю:

1) Що до «Варяжської Баллади», то вираз «варяжська сталь і візантійська мідь» можна найти і в творах Н. Гумільова, видатного майстра віршу й людини консеквентного чину, що писав мовою б. Російської Імперії і був розстріляний р. 1921.

2) Що до «Закінчуючи», то подібний образ («долоня вічності») є й у Максима Рильського.

Цим не хочу сказати, що відомості ці я мав при написанні своїх речей: кількість поетичних образів, взагалі, — обмежена; тим більш для певної епохи.

Книга ця — висушена гарячим вітром історії, обезбарвлена їдкими кислитами спізнілої, ретроспективної мудрости. Але в цій книзі скудної лірики й ослабленого мелосу мусить хоч зрідка розкриватися Софія страсної й темної історії України: роки 1918, 19 й 20 освітили її особливим, незабутнім світлом.

Дальшому розгорненню цієї теми присвячує автор книгу «Земна Мадонна».

Е. М.

Лютий р. 1929

На чужині.

PS. При останнім перегляді манускрипту зауважив, що образ «із доріг — хрест» («Та на груди цієї землі покладає історія...» ч. 5. «Варяги»), можливо, підказаний О. Стефановичем:

Хрест степи собі на перса

Із доріг кладуть.

(гл. його збірку).

Е. М.

200

ЗМІСТ

Напис на книзі віршів 5

І. ПОЛИН

В твою далеку синь	9
За добою — доба	10
Не стомилась лежати шляхом	11
Тут ті-ж невільники злиденні	12
На літопису незатертім	13

2. СТЕПОВА ЕПІКА

Сьогодні	17
Знаю — медом сонця, ой Лудо	19
Закінчуючи	21
Варяжська баллада	22
Горобинна ніч	25
Шевченко	35
Куліш	36
Невичерпальність	37
13 листопаду	38
Не збрехала: руками рабів	40
Поліття	41

3. ВАРЯГИ

Проклін	51
І не вирватися, не згоріти	52
На березі синього моря	53
Ось троє їх	54
Став на землю варяг	55
Співають, як архангелові сурми	56
Насичаю себе залізом	56
Прозріння	57
Від автора	61

ТОГО-Ж АВТОРА:

«С т и л е т і С т и л о с» — перша книга віршів.
1925. В-во «Київ», Подєбради.

«Г е р б а р і й» — друга книга віршів.
1926. В-во «Пілігрим», Гамбург. .

